

Eveliina Asikainen

Asukkaat lähiöluonnon osallisina

Inhabitants' participation in the enactment of suburban nature

In this study, I approach participation in living environment as everyday practices and relations with the management of living environment which, I argue, are part of the enactment of the suburban nature. The work is based on walking interviews made in Hervanta, a suburb of 25 000 inhabitants in Tampere, Southern Finland. The analysis of the interviews through the perspectives of dwelling and amenity rights brings forth three 'amenity ecologies'. These are different kinds of relationships between inhabitants, nature and urban green management. The results reveal how experiencing and learning to know nature relates to suburban everyday life, social structure of suburbia and urban green management. This kind of perspective is also useful in suburban planning.

Keywords: participation, suburban nature, walking interviews, experiential knowledge

Asukkaiden osallistumista ja asuinympäristöön liittyvää kokemuksellista tietoa on yleensä tutkittu osana erilaisia suunnitteluprosesseja (esim. Leino 2006; Bäcklund 2007; Faehnle 2009). Tällöin tarkastelun kohteena on vain sellainen asukkaiden tieto, jolla asukkaat osallistuvat suunnitteluun, ja asukkaiden osallisuus lähiöluonnon muodostumiseen määrittyy hyvin kapeasti. Asukkaat kuitenkin osallistuvat lähiluonnon muodostumiseen koko ajan arjen käytännöissä: muun muassa liikunnassa, lasten ja eläinten kanssa ulkoilussa ja arkisessa

asiointiliikkumisessa. Arjessaan asukkaat testaavat suunniteltua ympäristöä käytännössä. Monet alueet osoittautuvat käyttökelpoisiksi siihen tarkoitukseen, johon ne on suunniteltu, jotkin eivät sovellu oikein mihinkään ja monille löytyy useita sellaisia käyttötapoja, joita suunnittelijat eivät olisi voineet kuvitellakaan (de Certeau 1988).

Kutsun arkista elämää ja siihen liittyvä elinympäristöön tutustumista ja merkitysten antamista luonnolle sosiaaliantropologi Tim Ingoldin (2000: 185) tapaan asustamiseksi (*dwelling*) ja laajennan näin osallistumisen tarkastelun suunnitteluprosesseista lähiöasukkaiden elämään sekä heidän suhteisiinsa asuinympäristön hoitoon ja sen muutoksiin. Tällainen näkökulma on jäänyt vähäiselle huomiolle luonnon käyttöön liittyvissä tutkimuksissa, joissa käytetään yleensä kvantitatiivista tutkimusotetta (esim. Tyrväinen & Mäkinen 2004). Tällöin yksilölliset merkityksenannot ja mielikuvittelliset tavat käyttää ja ymmärtää luontoa peittyvät yleistyksien alle.

Asukkaiden luontosuhdetta käytäntöjen kautta lähestyvissä tutkimuksissa on puolestaan usein kiinnitetty huomio sellaiseen luontoon, jonka asukkaat itse omistavat ja jonka hoidosta he voivat itse päättää: puutarhoihin (Head & Muir 2006), metsiin (Jokinen 2002a) tai kesämökkitontteihin (Jokinen 2002b). Vaikka näissä tilanteissa on kysymys oman maan hoidosta, esimerkiksi naapureiden näkemykset vaikuttavat siihen, miten luontoa käytetään ja hoidetaan.

Suomessa myös lähiöasukkaalla on lähiympäristössään runsaasti luonnonmukaista tilaa kulkea ja olla, ja luonnolla on tärkeä merkitys lähiöasuk-

kaiden elämässä, sillä metsien runsaus ja ”luonnonläheisyys” ovat aina kuuluneet suomalaisten lähiöiden tunnuspiirteisiin (Hirvensalo 2006). Esimerkiksi Kirsi Saarikankaan (2002; 2007) lähiömuistoja käsittelevissä tutkimuksissa luonto ja siihen liittyvät aistivoimaiset muistot muodostuvat tärkeimmiksi lähiöasumiseen liittyviksi muistoiksi. Myös Irene Roivainen (2001) ja Anne Virtanen (2000) tuovat esille luonnon tärkeiden ja monimittakaavaisuuden lähiöelämässä. Luonto voi olla ikkunan takana kasvava puu ja siinä liikkuvat oravat tai meri ja tieto sen läheisyydestä.

Lähiössä luonto ei kuitenkaan ole asukkaan hallinnassa, omistuksesta puhumattakaan. Monenlaiset asukkaat, joilla on toisistaan eroavia, jopa ristiriitaisia aikeita, käyttävät samaa puistoa, uimarantaa tai lähimetsää. Lisäksi kukaan heistä ei voi päättää lähiluonnon hoidosta tai käytöstä, vaan se on ammattilaisten ja kunnallisten päätöksentekijöiden käsissä (Asikainen & Jokinen 2008). Tässä tilanteessa asukkaiden luonnon käytön tarkasteleminen nautintana tuntuu perustellulta.

Vanhassa suomalaisessa kulttuurissa nautinta oli sellaisten metsien ja vesien käyttämistä, joita käyttäjä ei henkilökohtaisesti omistanut. Nautintoikeus oli yleensä määritelty jollekin kylälle, ja nautinnan muodot saattoivat olla hyvin moninaisia metsästyksestä raudannostoon, tervanpolttoon, kaukoniittyjen käyttöön ja kaskeamiseen (Taavitsainen 1994). Lähiöasukkaan luontoon liittyvät tarpeet ovat toisenlaisia, mutta niiden tyydyttäminen tapahtuu kaupungin virkistysalueilla nautinnan tapaan.

Tavoitteenani on tarkastella sitä, millaisen toiminnan ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen kautta luonto muodostuu tärkeäksi osaksi lähiöelämää, siis tarkastella lähiöluonnon sosiaalista muodostumista. Toinen tavoitteeni on nautinnan ja asumisen kautta tarkastella asukkaiden arkista osallisuutta ja luonnon käytön kautta syntyneen ymmärryksen merkitystä siinä. Näen, että tällainen tarkastelu voi avata uusia näkökulmia myös osallistamiseen rakentamisessa ja kaupunkiluonnon käytön suunnittelussa.

Tutkimuksen toteutus

Tarkastelukohteeni on Tampereen Hervanta, missä olen tehnyt asukkaiden kanssa 11 kävelyhaastattelua vuosina 2006 ja 2007 (ks. myös Asikainen & Mäkinen 2008; Mäkinen & Asikainen 2011). Kävelyhaastattelu valikoitui tutkimusmenetelmäksi, koska halusin löytää sellaisen tavan selvittää asukkaiden virkistyskäyttötottumuksia,

joka kertoo kvantitatiivisia kyselytutkimuksia (esim. Tyrväinen & Mäkinen 2004) paremmin asukkaiden luonnon liittyvistä käytännöistä ja joka auttaa ymmärtämään käytäntöjen osuutta luonnon muotoutumisessa osaksi lähiöelämää. Haastattelun tehtävänannossa ohjeistin heitä väljästi esittelemään mielipaikkojaan ja reittejään. He saivat siis määritellä kuljettavan reitin ja opastaa haastattelijaa. Olen pohtinut kävelyhaastattelujen metodologiaa tarkemmin toisaalla (ks. Jokinen *et al.* 2010).

Ensimmäiset haastateltavani hankin osallistumalla Tampereen hervantalaisten järjestämälle runoluontopolulle. Esittelin tutkimusaiheeni retkeläisille, ja sain näin viisi haastateltavaa. Lisää haastateltavia kartutin lumipallomenetelmällä. Haastateltavista nuorimmat olivat noin kolmekymmentä- ja vanhimmat noin seitsemänkymmentävuotiaita. Heidän asumishistoriansa Hervannassa oli hyvin vaihteleva. Yksi haastateltava oli muuttanut Hervantaan lapsena alueen rakentamisen alkuvaiheessa ja kaksi muuta 1970-luvulla. Tuoreimmat hervantalaiset olivat asuneet kaupunginosassa alle vuoden. Erityisesti nuoremmat haastateltavat toivat esille ajatuksen muuttaa pois Hervannasta, ja yksi haastateltavista oli haastattelun aikaan muuttamassa pois kaupunginosasta.

Tutkimus alkoi hyvin yleisluonteisesta halusta selvittää luonnon ja asukkaiden suhdetta lähiöelämässä ja tarkentui haastattelujen myötä, kuten etnografisella ja tapaustutkimuksella on tapana (ks. Häikiö & Niemenmaa 2007). Tässä artikkelissa seuraan osin myös tuota tarkentumista.

Haastattelut litteroin sekä tavanomaisesti että kartoiksi, joista ilmenee, mitä reitin missäkin kohdassa puhuttiin. Näihin karttoihin liitin valokuvia haastateltavalle tärkeistä paikoista. Osan paikoista kuvasin haastattelujen aikana, mutta joidenkin tärkeys tuli ilmi litteroinnin yhteydessä, ja kävin kuvaamassa ne myöhemmin. Karttalitteraatio sekä haastatteluista tehdyt kenttämuistiinpanot auttoivat hahmottamaan yleisesti tärkeitä paikkoja ja liittämään eri haastatteluissa mainittuja paikkoja tai ilmiöitä toisiinsa. Käytin haastattelujen analyysin apuna myös NVivo-ohjelmistoa.

Haastattelujen lisäksi käytän aineistona Hervannassa tekemiäni kävelyjä, joilla olen havainnoinut luontoa ja sen käyttöä sekä Arja Pikkupeuran (2003) kokoamia hervantalaisten asumiskertomuksia ja monia Hervannasta tehtyjä selvityksiä (esim. Ylönen 1997; Närhi 2005), jotka myös tukevat kaupunginosan rakentumisen ja muuttumisen hahmottamisessa.

Nautinnan ekologia lähiöasukkaiden luontosuhteiden kuvaajina

Aineistoni analyysissä on kaksi pääteemaa. Ensin tarkastelen sitä, miten käytännöllinen ja kokemuksellinen ymmärrys luonnosta muodostuu osana luonnon asustamista. Toiseksi tarkastelen sitä, miten sosiaaliset suhteet ohjaavat sopivaa kaupunkiluonnossa toimimista. Yhdistän nämä kaksi teemaa asustamisen ja *nautinnan ekologioiden* käsitteiden avulla.

Asustaminen kuvaa asunnon tai ympäristön käyttämistä sillä tavalla, että siitä tulee koti tai kotiseutu. Lähiöasukkaan luonto on koko lähiö rakennuksineen, teineen, metsineen ja monine muine osineen (vrt. Ingold 2000: 186). Nautinnan ekologioilla haluan kuvata sitä, että asukkaiden käytännöllinen ja kokemuksellinen luontotieto tulee arjessa näkyväksi toiminnallisina suhteina. Käsite on sukua Steve Hinchliffen ja Sarah Whatmoren (2006: 132) käyttämälle *vernacular ecologies* -käsitteelle, jolla he kuvaavat asukkaiden arkisissa rutiineissa syntyvää ymmärrystä luonnosta ja erilaisia verkostoja luonnon ei-inhimillisten toimijoiden kanssa.

Nautinnan ekologioiden luonto on osin olemassa olevaa fyysistä ja biologista materiaa ja sen ilmiöitä, mutta osin se syntyy havainnoinnissa, rutiineissa ja elämyksissä sekä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (myös Hinchliffe 2007; vrt. Haila 2004). Tällöin luonto ei pelkisty biologiaksi, mutta se ei myöskään voi muodostua puhtaasti sosiaalisten määrittelyjen kautta. Käytän käsitteeni alkuosana nautintaa, koska se kuvaa mielestäni hyvin lähiöasukkaan suhdetta luontoon. Asukkaat tyydyttävät luonnon avulla ja luonnossa erilaisia tarpeita. Näin tekivät suomalaiset eränkävijät käyttäessään maita, joihin heillä oli nautintaoikeus. Tuolloin hankittiin lähinnä ruokaa ja turkiksia (esim. Taavitsainen 1994), nyt esimerkiksi rentoutumista tai fyysisen kunnan parantamista. Nautintaan sisältyvät käytännöt sekä niihin liittyvät tiedot ja taidot myös lujittavat ihmisten suhdetta luontoon (vrt. Björn 1999: 42). Nautinnan ekologia kuvaavatkin sekä erilaisia tapoja olla luonnossa ja toimia luonnon kanssa että moninaista tästä olemisesta kasvavaa tietoa.

Haastatteluaineiston analyysi toi esille kolmenlaisia luonnossa olemista, toimimista ja luonnosta tietämistä eli kolmenlaisia ekologioita, jotka esittelen tässä lyhyesti. Täsmennän niitä alaluvuissa yhdessä aineiston kanssa.

Yleisesti hyväksytyt ekologia ovat sellaisia tapoja olla ja toimia jollain luontoalueella, jotka eivät

millään tavalla haasta tai häiritse kyseiselle alueelle suunniteltuja toimintoja tai alueen hoitoa. Tällöin kaupungin eri hallintokuntien ja erilaisten asukkaiden tavat käyttää alueita kohtaavat. Samalla alueella voi olla useampia yleisesti hyväksytyjä ekologioita, jos niille on tilaa tai jos ne rytmittyvät sopivasti. Ahvenisjärven puistossa kävellään, istuskellaan, ulkoilutetaan koiria ja kuljetaan lasten kanssa. Nämä tavat ovat erilaisia mutta muille ymmärrettäviä ja kaupungin alueelle suunnitteleman käytön mukaisia.

Omatoimiset ekologia sisältävät aina jonkinlaisen kannanoton lähiöluontoon tai sen muutokseen. Arjessa esille tulevat helpoimmin sellaiset omatoimisuuden tavat, jotka haastavat jollain tavalla yleistä tai oletettua tapaa toimia ja olla jollain alueella. Omatoimisuus on kuitenkin myös kyvykkyyttä toimia luonnossa ja luonnon puolesta omien havaintojen ja tunteiden perusteella.

Elämykselliset ekologia. Myös arkiseen luonnon käyttöön voi liittyä elämyksellisiä käytäntöjä. Nämä voivat syntyä aistikokemuksista tai liittyä muistoihin ja odotuksiin kuten toiveeseen kohdata jokin eläin tai löytää hyvä marja- tai sieniapaja. Toteutuneet odotukset vaikuttavat toimintaan ja muuttavat asukkaiden luontokäytäntöjä. Asukas voi myös rakentaa arkeensa elämyksellisyyttä kehystämällä jotkin kävelyt tai hiihdot tavanomaisesta poikkeaviksi (Kusenbach 2003; Asikainen & Jokinen 2008).

Nautinnan ekologia kietoutuvat toisiinsa ja määrittyvät osin suhteessa toisiinsa, osin suhteessa kaupunkisuunnittelun ja luonnon hoidon käytäntöihin. Seuraavissa alaluvuissa käsitelen laajemmin, miten ne ilmenevät aineistossani ja millainen yhteys niillä on asustamiseen.

Ymmärrys lähiöluonnosta syntyy asustamalla

Kun ihminen muuttaa uuteen kaupunkiin tai kaupunginosaan, hänellä on kyseisen alueen käytön varustuksena omat käsitykset alueesta sekä usein jokin kartta – esimerkiksi puhelinluettelon kartta. Näiden avulla ja alueella liikkumalla hän alkaa muokata omaa käsitystään lähialueesta ja sen luonnosta sekä alueiden käyttöön liittyvistä säännöistä ja käytännöistä (ks. de Certeau 1988). Tähän liittyy usein vahva halu ymmärtää ympäristöä ja sovitaa se yhteen omien ennakkokäsitysten kanssa.

Monet haastateltavani kertoivat, suorastaan tunnustivat, että heillä oli ollut vahvoja Hervantaan kohdistuneita ennakkoluuloja ennen kaupunginosaan muuttamista. Esimerkiksi nuori perheenisä totesi ennakkomielikuvansa Hervannan olleen kaa-

vamaisesti rakennettu, monikulttuurinen ja levoton kaupunginosa. Kolmen vuoden asumisen jälkeen ajatus monikulttuurisuudesta on voimistunut, mutta kaavamaisen rakentamisen rinnalle on tullut käsitys ympäröivästä monipuolisesta luonnosta:

No, mut tota katottiin oikeestaan vasta jälkikäteen sitten, mihin oltiin oikeesti muutettu. Niin toi Suolijärven ympäristö, mikä avautuu tosta takaa... Niin sitten vasta tajuttiin, kun käytiin siinä alkuvaiheessa Hervannan näkötorjilla, että täähän on ihan metsien ympäröimä alue. Ja että sieltä lähtee valtaisesti, on tota ulkoilumahdollisuuksia nimenomaan tossa meidän lähistöllä. Kun on kuitenkin oma järvi ja ehkä niin kun alueen käytetyin uimaranta. (Mies, n. 30 v.)

Monet muutkin haastateltavat mainitsevat näkötorjissa käymisen sekä osana omaa tutustumistaan Hervantaan että tyypillistä Hervannan esittelyä vieraille. Lähiön katsominen lintuperspektiivistä tuo esille rakentamisen tiivyyden ja mittakaavan suhteessa ympäröivien metsien laajuuteen. Hervantaa hahmotuu ”pienenä kylänä mettään keskellä”.

Asumisen alkuaikaa kuvatessaan asukkaat puhuivat usein etsimisestä ja löytämisestä. Merkitysten muodostaminen sekä tilan tutustuminen on vahvaa ja aktiivista. Kaikenlaisen liikkumisen sekä polkujen, latujen, reittien ja marjapaikkojen löytymisen tärkeys kotiutumisen tuli esille usein.

Minä vain rupesin vaan liikkumaan täällä. Heti seuraavalla viikolla minä hiihdin tänne Taivalpirtille ja sitten minä olin silloin niin voimissani, että minä saatoin pari kolme kertaa viikossa hiihtää tänne. Ja sitten minä löysin sieltä järveltä ne ladut [...] että johonkin uuteen paikkaan kun tulee, niin silloin tuntee kotiutuvansa, kun löytää nuo marja- ja sienimetsät. Ja minusta ne on tässä Hervannassa niin kovin lähellä, että ja sitten on semmoiset alueet, että uskaltaa yksinkin mennä tuonne metsään. (Nainen, n. 70 v.)

Lähiöluonnon merkitykset muotoutuvat liikkumisessa ja tekemisessä, ja näin lähiöstä tulee vähitellen eletty tila ja kotiseutu (Saarikangas 2007: 103, 117). Samalla aktiivinen ympäristön tulkitseminen ja erilaisten käyttötarkoitusten etsiminen vähenee ja lähiö muuttuu pikemminkin arkisten tapahtumien näyttämöksi. Lähiöluonto jää taustalle, se oletetaan pysyväksi, eikä sitä juuri havainnoida. Samalla syntyy myös käsitys siitä, mitä missäkin sopii tehdä, millaiset ovat lähiöelämän säännöt ja yleisesti hyväksytyt ekologiat.

Lähiön tila ei kuitenkaan ole pysyvä. Sitä tiivistetään, rakennetaan ja korjataan. Erityisesti rakentuviin lähiöihin muuttaneiden muistelmista ympäristön jatkuva liike ja tuttujen paikkojen katoaminen ovat vahvasti esillä (Pikkupeura 2003; Saarikangas 2007: 115). Myös 2000-luvun Hervannassa oli meneillään suuria muutoksia: keskustaa tiivistettiin, puistoja uusittiin ja tehtiin uusia liikennejärjestelyjä, jotka kaikki vaikuttivat asukkaiden elämään ja saivat heidät ottamaan kantaa kävelyillämme.

Asukkaat puhuivat siitä, kuinka puistojen ja pihojen uudistaminen vaikutti lapsiperheiden sosiaaliseen elämään. Yhtäältä täytyi löytää uusia ulkoilu- ja leikkipaikkoja, toisaalta osa leikkipaikoista ruuhkautui, ja lopulta niissä havaittiin kulumista. Lisäksi kävelyillä kerrottiin, kuinka rakentamisen tiivistäminen vei oleskelumetsiä juupoilta ja toi heidät leikkipuistoihin äitien harmiksi. Tiivistämisen harmiteltiin myös vieneen kauniita kallioita; paikkoja, joilla ei välttämättä olisi mitään käyttöä mutta joita oli mukava katsella, kuten yksi haastateltava sanoi. Jotkut haastateltavat surkuttelivat myös avoimesti tiivistämisen lopputulosta ja ilmaisivat näin käsityksiään hyvästä kaupungista.

Minä säälin niitä ihmisiä, jotka eivät parvekkeeltaan näe kuin toisen talon seinän. Siinä oli kalliit ja kaikki, niin olisi pikkasen voinut jättää... Ja sama on se Suolijärven pääty. [...] Saa nähä, kun ihmiset siihen asettuu, mutta ainakin nyt se on ikävä. Kun siinä oli niin sankka metsä, niin minkä takia ei voitu tehdä vähän väljemmin niitä taloja ja jättää vaikka väliin kuusia linnunlaulupuiksi. (Nainen, n. 70 v.)

Kävelyhaastatteluissa oli toisinaan läsnä myös tuleva ja muutoksen odotus (vrt. Karjalainen 2008: 20). Osa kävelyistä suuntautui metsään, johon oli suunnitteilla Vuoreksen asuinalue. Eräällä tällaisella kävelyllä asukas pohdiskeli rakentamisen vaikutuksia omaan retkeilyynsä ja mietti suhdetaan tulevaan asuinalueeseen. Hän oli seurannut keskustelua kaavoituksesta aktiivisesti koko ajan ja tutkaili kävelylläkin maastoon pystytettyjä tulevien katujen ja talojen merkkejä.

En mää sillai ollenkaan paboillani ole, vaikka tämä maisema muuttuu. Mun mielestä täällä Hervannassa on niin paljon näitä suuntia vielä, mihin voi lähteä. Että ihan mielenkiinnolla tässä seurailee, miten tää [Vuores] muuttuu ja tosiaan samaa metsää on kun tonne Taivalpirtille päin menee vielä ihan kylliksi... Kun sillai hyvässä

kunnossa, että pystyy tarvittaessa lähtee kauemmas. Niin sillai kyllä riittää. Mutta sitten jos lyhyempiä matkoja tekee niin [...] et kyllä hyvin ymmärtää sitäkin, että ei enää tarttis niin rakentaa [...] just tääkin kun nyt tuonne Virolaiselle mennään niin se seutuhan nyt lähiaikoina muuttuu, kun se Vuores tulee. [...] Siinä mä olin yks päivä huomaavinani, että siinä oli jo pikkusen kaadettu sitä pajukkoa, että oisko ne jo jotakin Vuoreksen niitä linjauksia merkannu. (Mies, n. 50 v, retkellä Mäyränmäessä)

Tässä katkelmassa on lähiön muutosten lisäksi mukana pohdinta omien kykyjen ja liikkumismahdollisuuksien muutoksesta. Lasten aikuistumista kuvattiin omien retkeily- ja kulkumahdollisuuksien lisääjänä. Toisaalta toimintakyvyn muutokset, kuten infarkti tai puolison menetys tulivat esille tapahtumina, jotka aiheuttavat suuria muutoksia arjen käytäntöihin ja haasteita uudenlaisten toimintatapojen löytämiseen.

Minun mieheni kuoli ja nyt mä oon sitten yksin aika paljon oppinu kulkemaan. Ensin oli vaikeeta. Kulin ton ryhmän mukana, missä sääkin sillon olit¹. Nyt, kun mä oon tottunu yksin kulkemaan ja sitten löytäny lenkkikavereita niin mä oon vähentäny sitä ryhmän kanssa kulkua. (Nainen, n. 60 v.)

Lähiöluonto ja siihen liittyvät nautinnan ekologiat ovat siis biografisia, ne muuttuvat elämäntilanteen mukaan (vrt. Karjalainen 2008: 16). Aiheutti pa muutoksen ikä, muutos elämäntilanteessa tai ympäristön muutos, tarkempi ympäristön havainnointi aktivoituu, käytännöt ja niiden kautta syntyneet merkitykset muuttuvat ja samalla käytännölliseen tietoon ja suhteessa olemiseen perustuva lähiön luonto muuttuu.

Mitä kaupunkiluonnossa sopii tehdä?

Kyllä täällä kuule ihan mieliksenä käy lenkillä ja kattelee lintuja ja ottaa joskus [...] en mä tii onko se ihan luvallista, mutta ottaa joskus vaikka palan kakkoo mukkaan ja heittelee tonne, niin... [viittaa Ahvenisjärven sorsiin] (Mies, n. 50 v.)

Jo edellisessä alaluvussa kerroin, kuinka uuteen kaupunginosaan tutustuttaessa opitaan myös lähiöluonnossa toimimisen sosiaaliset ehdot. Varsinaisia kirjoitettuja sääntöjä on hyvin vähän, ja virkistysalueiden käyttö perustuu jokamiehen oikeuksiin. Lisäksi sopivuus muovautuu sosiaalis-

sa vuorovaikutuksessa yhteisesti hyväksytyjen ja omaehtoisten ekologioiden rajan koetteluina. Näin muodostuu ymmärrys siitä, millainen toiminta ja luontokäytännöt sopivat eri alueille.

Alaluvun alun katkelmassa asukas pohtii yhtä hyväksytyyn toiminnan rajaa – lintujen syöttämistä. Isompana sopivuuteen liittyvänä kysymyksenä esille tuli alkoholistien ja narkomaanien näkyvä oleilu puistossa, erityisesti leikkipuistoissa. Eräs äiti toi hyvin esille, kuinka narkomaanit todellakin tarvitsivat oman tilan, jotta leikkipaikoilla ei tarvitsisi esimerkiksi pelätä huumeneuloja.

Et se ainoa kohderyhmä, jolle meillä ei nyt oo sitä puistoo on sitten nää meidän päihderiippuvaiset. Elikä niiden kanssa sitten ollaan vähän nokkapokkaa, kun mä olen jyrkästi sitä mieltä, että mun lasten ei tartte kattoo päiheiden käyttöä leikkiaikana, ja he on taas sitä mieltä, että heidän pitää jossain saada olla. [...] Mä toivoin tosi paljon, että heillä olis semmonen oma paikka, joka olis heiän käyttöön, missä ei olis sitten lapsille kiipeilytelineitä eikä hiekkalaatikoita eikä mitään. Vaan ihan vaan puhtaasti vaikka piippuköynnöksillä suojattu alue, minkä sisällä voisi sitten vaikka ottaa torkut. [...] että sen jälkeen, kun meiltä se heidän pub kolmevitonen tai kolmeneljä viis, pub kolmeneljäviis niin [...] se heiän oma puisto. Kun se joutu rakentamisen alle ja kaadettiin ja samaan aikaan, tai heti sen perään laski alkoholivero, niin sehän näky täällä siis aivan, aivan niin kun sellasena totaalasena häiriöaaltona. (Nainen n. 35 v.)

Katkelman loppupuolella tulee esille myös narkomaaniongelman yksi keskeinen syy. Kaupunki oli keskustan tiivistämisen yhteydessä tuhonnut metsän, joka oli ollut selvä yhteisesti hyväksytty alkoholistien oleilualue Hervannassa. Myöhemmin haastatteleman Hervannan hyvin tunteva viheraluesuunnittelija oli sitä mieltä että, alkoholisteille täytyisi löytää uusi vaihtoehtoinen paikka². Se ei kuitenkaan vaikuta helpolta, koska lähellä keskustaa ei enää ole yhtään maastonmuodoiltaan alkoholisteille riittävän helppokulkuista metsikköä.

Kokemukseen jonkin toiminnan sopimattomuudesta jollekin alueelle voi syntyä hyvin hienovireisesti. Pelkkä epämiellyttävä olo voi saada ihmisen muuttamaan käyttäytymistään. Esimerkiksi Suolijärven rannassa kulkee sekä leveämpi lenkkipolku että kapea polku aivan järven rannassa. Haastatteluissa tuli esille, että leveällä polulla on hyvä juosta ja kulkea lastenrattaiden tai koirien kanssa, mutta maisemia katseleva kävelijä, joka ”ei

ole niin juoksijatyyppi”, voi tuntea olevansa tiellä ja hakeutuu vieressä kulkevalle kiemurtelevalle rantapolulle. Tämä polku on todennäköisesti perua jo Hervannan rakentamista edeltäviltä ajoilta, jolloin Suolijärven rannat olivat suosittu retkeilykohde (Närhi 2005: 11–17).

Kesäaikaan asukkailla on joka tapauksessa mahdollisuus valita omiin luonnonkäyttötapoihinsa sopiva reitti. Talviaikaan tilanne on vaikeampi, kun leveällä reitillä on latu. Asukkaat pitivät ladulla kävelemistä sopivana syksyllä siihen asti, kunnes se kielletään merkein. Lumiseen aikaan tehdyillä kävelyillä poikkesimme toisinaan hieman ladun reunaan, mutta yleisesti ottaen ladulla kävelemistä pidettiin lähestulkoon ilkeänä.

Kun tarkastelin tarkemmin asukkaiden esille tuomia sopivan ja sopimattoman käyttäytymisen rajoja, hahmotin joitain yleisiä lähiön rakentamiseen ja yhteisesti hyväksytyyn lähiöluonnon toimimiseen liittyviä seikkoja. Ensinnäkin ruuhkaisilla alueilla sosiaalisissa käytännöissä syntyneet ääneen lausumattomat säännöt ovat tiukemmat kuin sivussa olevilla väljemmillä alueilla. Haastateluissa tuli esille, että asukkaat pitivät koiria irti ja antavat pienten lasten kulkea vapaana Suolijärven metsässä, mutta eivät Hervannan keskustassa sijaitsevassa Ahvenisjärven puistossa. Toiseksi sopivuuteen näyttää vaikuttavan se, kuinka paljon alueen muokkaaminen johonkin käyttötarkoitukseen vaatii: erityisesti laduilla kävelyn ja hiihtolatujen rikkomisen tuomittavuudesta kävelystä oltiin yksimielisiä. Kolmanneksi se, kuka tekee ja missä tilanteessa, vaikuttaa toiminnan hyväksyttävyyteen. Lasten tekemiä majoja ei kukaan kommentoinut kielteisesti, mutta Suolijärven polun reunassa olevat sohvista ja rakennusjätteistä tehdyt rakennelmat saivat aikaan närkästyneen tuhahtuksen. Yksi haastateltava sanoi myös suoraan, että kerrostalojen välisissä metsäkaistaleissa voi kulkea vapaammin lapsen kanssa esimerkiksi piilosta leikkiessä kuin yksinäisenä aikuisena miehenä.

Omatoiminen asukas muuttaa lähiöluontoa

Osa asukkaista toimii lähiöluonnon muuttajina joko tarkoituksellisesti tai käytäntöjen sivutuotteenä. Heidän toimintansa ja suhteensa luonnon käyttöön on sillä tavoin aktiivista, että se saa aikaan joko fyysisiä muutoksia tai haastaa luonnon toimimisen yleisesti hyväksytyjä ekologioita. Jälkimmäisistä esitin esimerkkejä jo edellisessä luvussa, kun tarkastelin lähiöluonnon sopivaa toimintaa.

Yksi näkyvin omatoimisuuden jälki lähiöluonnon ovat polut. Yksittäinen oikaisukävely ei välttämättä ole kannanotto huonoa polkuverkoston tai muiden yhteyksien suunnittelua kohtaan, mutta kun käveleminen on niin toistuvaa, että syntyy selvä polku, on maastossa myös viesti suunnittelijalle. Hervannassa tällaisia viestejä löytyy esimerkiksi Tampereen teknillisen yliopiston ja sen pohjoispuolella olevien opiskelija-asuntojen välisestä metsiköstä (kuva 1) tai Hermian eteläpuolella olevan meluestevallin päältä.³ Näissä tapauksissa polkuja tekevät opiskelemaan tai töihin oikaisevat ihmiset.

Myös koirien ulkoilutus on säännöllinen polkuja synnyttävä käytäntö. Useimmiten koirat tuodaan kaupunkiluonnon esille harmillisina otuksina, jotka rehevöittävät ja kuluttavat metsiä (esim. Ranta 2008: 73). Talvisilla kävelyillä Hervannassa tuli kuitenkin esille, että erityisesti lumisena aikana koirien ulkoiluttajat mahdollistavat paljon varsinaisia ulkoilureittejä monipuolisemmat liikunta mahdollisuudet kaikille asukkaalle.

Pysähdytään välillä. Vaikka täällä on eilen satanu niin paljon, niin on näin hyvin talleantunu [...] ja sit niin kun näkee, niin täällä on näitä koiran ulkoiluttajia. Se onkin kiva, kun on noita koiraihmissiä. Että ne tekee talvella polkuja tänne mettiin. (Nainen, n. 60 v.)

Koiran ulkoiluttajat lähtevät liikkeelle kelillä kuin kelillä ja lisäävät näin muiden asukkaiden liikumismahdollisuuksia lumisissa metsissä. Jotkut asukkaat harmittelivat nimittäin sitä, että liikuminen on hankalaa, kun tiet aurataan ensin ja kevyen liikenteen väylät vasta myöhemmin.

Kasvien istuttaminen ja eläinten ruokkiminen tarjoavat esimerkkejä aktiivisesta luonnon muuttamisesta. Pari haastateltavaa kertoi istuttaneensa kasveja kerrostalopihoihin. Lisäksi tein kävelyillä havaintoja pienistä istutuksista kerrostalojen ja kävelyteiden välillä, alueella josta on vaikea sanoa, onko se pihaa vai tietä. Muutamissa paikoissa tontteihin oli selvästi vallattu lisätilaa metsän puolelta: kävelytien laidasta tai tuoreen kaukolämpölinjan päältä. Ainakin haastattelemani kaupungin vihersuunnittelijan mielestä tällainen toiminta on ongelmallista, mutta siihen puuttaminen on vaikeaa⁴ (myös Ranta 2008: 74).

Sopivuuden ja omatoimisuuden rajat tulivat esille kävelyillä myös silloin, kun näimme metsissä kaatuneita lahoavia puita. Onko niistä sopivaa ottaa oksia tai käpyjä askarteluihin? Entä onko toisaalta sopivaa jättää kaatuneet puut makaamaan maahan? Eikö se ole tuhlausta; eikö olisi oikein,

Kuva 1. TOASin opiskelija-asunnoilta johtaa tiheä polkuverkosto Tampereen teknillisen yliopiston oville.

Figure 1. Numerous shortcut paths lead from student apartments to the doors of the Tampere University of Technology.

että esimerkiksi jotkin yhdistykset saisivat noutaa ne? Kävelyillä käytiin kaupunkimetsiin sopivasta metsänhoidosta monia erilaisia keskusteluja, joissa nousi esiin myös luonnon hallinnan ja käytön välinen jännite (Asikainen & Jokinen 2008).

Vielä yksi mainittava omatoimisuuden muoto on tulen ja nuotiopaikkojen teko. Tulen teko on jokamiehenoikeuden mukaan sallittu vain maanomistajan luvalla, jota Tampereen kaupunki ei ole yleisesti antanut. Kävelyhaastattelujen yhteydessä Hervannan metsistä löytyi kuitenkin asukkaiden tekemiä nuotiopaikkoja. Lisäksi Särkijärven rannan yleisesti käytetyltä nuotiopaikalta oli revitty lähes kaikki tuohet puusta, mitä yhteensä kolme haastateltavaa paheksui, vaikka yksi heistä sanoi itsekin pitäneensä nuotiota. Yhden kävelyreten huipennus oli tarina Vuoreksen Virolainen-lammen rannalla sijainneesta laavusta ja sen palamisesta. Sama haastateltava kertoi tavastaan tehdä hiihtoretkeä kuutamolla Vuoreksen alueella olevien lampien rannoille ja pitää siellä nuotiota. Tulen tekeminen on selvästi osa vähän pidempiä metsäretkiä lähiöissäkin.

Kaupungin kannalta tilanne on jossain määrin ongelmallinen. Tulen leviämisen vaaran vuoksi kaupungin on vaikea sallia tällaista toimintaa yleisesti, ja virallisten nuotiopaikkojen ylläpito pi-

detään työläänä. Toisaalta asukkaiden nuotioiden polton valvominen on mahdotonta.

Omatoimisuus voi olla myös yhteisöllistä ja järjestäytyntä, jolloin siihen liittyy aktiivista luonnosta huolehtimista ja luonnon seuraamista. Yksi haastateltava harmitteli kovasti roskaamista ja kertoi tyytyväisenä olevansa menossa asukasyhdistyksen haravointitalkoisiin. Toinen taas kertoi olleensa mukana, kun Hervantaan tehtiin pitkospuita EU-hankkeessa ja rakennettiin metsäkirkkoa. Nyt hän seurasi retkillään muun muassa sitä, ”onko risti pystyssä”. Myös aktiivinen luonnon seuraaminen ja sellainen retkeily, joka vaatii suunnistamista ja suunnittelua, kertoo omatoimisuudesta ja syvällisestä lähiöluonnon tuntemisesta, nautinta-alueen tuntemisesta (vrt. Björn 1999: 42).

Omatoimisuus ei synny rajojen koettelemisesta, mutta se saattaa koetella rajoja – toisinaan tahattomasti, toisinaan aktiivisesti haastaen. Ladulla kävelyn tarkoitukselliset monet, mutta metallisruujen levittäminen ladulle on yksiselitteisesti ilkivaltaa. Myös luonnon käytön ehtojen muuttuessa esimerkiksi rakentamisen seurauksena aiemmin johonkin tilaan mahtuneet rinnakkaiset käyttömuodot voivat ajautua konfliktiin, kuten aiemmin esittämäni alkoholistitapaus kertoo.

Luontokokemuksia ja -elämyksiä lähiössä

Suomalaisissa lähiöissä metsät ja joutomaat korvaavat rakennetut puistot (Hirvensalo 2006) ja ovat siten keskeinen osa lähiötä. Villeinä ja osin hallitsemattomina ne luovat vastakohtan erityisesti Hervannan kaltaisen kompaktilähiön tiukalle rakenteelle (myös Saarikoski 2007: 115–117). Metsien keskeinen asema hervantalaisten arjessa tulikin vahvasti esille haastatteluissa.

Kun luonto toimii arkisten askareiden ympäristönä, sitä ei välttämättä havainnoida aktiivisesti. Kuitenkin myös näissä tilanteissa luonto ja mahdollisuus erilaisiin kokemuksiin voi näytellä ratkaisevaa osaa esimerkiksi siinä, mikä reitti valitaan kauppamatkalla.

Läbinnä kävelen asioiden yhteydessä [...] Ahvenisjärvi tarttee melkein nähdä. Tää on nyt mun vakiolenkki. Sellanen pari kilometriä. Käydään samalla postissa... Ja kyllä metsä mua ahistaa. Täytyy olla ihmisiä. Mutta tässä tulee kivasti metsän tuoksu. Siitä mä tykkään... Ja tästä Ahvenisjärvestä mä tykkään. (Nainen n. 30 v.)

Tämä asukas viihtyi paremmin puistomaisessa rakennetussa ympäristössä kuin metsässä. Kuitenkin

Hervannan keskellä sijaitsevaan Ahvenisjärveen ja sen ympäristöön liittyi hänellä niin miellyttäviä kokemuksia, että järvi kuului asioiden toimittamisen vakioreittiin. Yksi syy reitin valintaan oli ”met-sän tuoksu”. Itse tunnistin tuossa kohdassa suos-pursun tuoksun. Se tuotti asukkaalle niin vahvan elämyksen, että hän halusi valita kävelyreitinsä sen mukaan. Myös useat muut asukkaat kertoivat kulkevänsä päivittäin tarkoituksella Ahvenisjärven puiston kautta. Syiksi mainittiin muun muassa veden tuottama avaruus, sorsat, oravat, mahdollisuus istua penkeillä ja tilan tuntu.

Lähiön luonto voi olla myös aktiivisen tarkkai-lun kohde esimerkiksi ikkunan takana, portailla, pihalla tai leikkipuistossa. Tämä vaatii asennoitu-mista luontoon niin, että vähempikin riittää, jol-loin kaikki vihreä, kukkiva ja liikkuva on arvokas-ta ja kiinnostavaa.

Tällasessa lähiössä se luonto tavallaan täytyy löy-tää lähempää, jos siitä aikoo saada nauttia joka päivä. Elikä se tarkoittaa sitä, että kun sä astut ovesta ulos niin sä asvalt-in raosta huomaat ke-väällä sen ensimmäisen piharatamon tai tatarin varren ja vihreen ja ruohon. Ja se lähiluonto al-kaa ihan siit portailta. Tai se on jo se ilma, joka tulee parvekkeelle, se pieni tuulen vire. Et ne niin kun [...] tai niitä osaa arvostaa vähän enemmän, kun tästä on jo meillä. (Nainen n. 35 v.)

Tässä lähiöluonto määrittäyty kaikeksi mahdollisek-si ilman henkikäyksestä ja vihreistä ruohoista alkaen (myös Virtanen 2000). Sama äiti jatkaa kertomalla lapsiperheen arjesta. Alle kouluikäisten kanssa luonnon on löydettävä läheltä ja sinne on päästävä helposti. Tärkeää on se, että luontoa on lintuina ja kasveina läsnä arkisissa tilanteissa, ei niinkään se, millaista luonto on. Lapsille lintuja opettavalle äidille talvisen leikkipuiston vähälajisuus voi olla jopa etu, kun on ”yksi lintu kerrallaan kaljussa puussa”. Muutkin lasten kanssa liikkuvat toivat esille luonnon, lähinnä metsäsaarekkeiden, tärke-yden kaupungissa sekä erilaisten asioiden havait-semisen että liikkumisen kannalta: niissä voi antaa lasten liikkua vapaammin ja voi aikuisena leikkiä heidän kanssaan.

Luontoelämys voi siis syntyä leikkipuistossa, ja puisto voi saada merkitystään vaikka siitä, että lapsi tunnisti siellä ensimmäisen kerran punatul-kun. Monet asukkaat puhuivat kuitenkin erikseen retkistä, joilla haettiin aktiivisesti luontoelämyksiä. Niille oli tyypillistä valmistautumisen ja jonkin-laisen päämäärättömyyden yhdistelmä. Kerrottiin kauemmas lähtemisestä, polulta poikkeamista,

eväiden tekemistä, kumisaappaiden pukemista tai retkeilystä pimeässä tai yöllä. Puhuttiin ”lataami-sesta” tai ”lähtemisestä” ja kuvailtiin Hervantaa ympäröivien metsien rauhaa, hiljaisuutta ja erä-maisuutta (Asikainen & Jokinen 2008). Esimer-kiksi edellä leikkipuistoista puhunut äiti erotteli lähiön ulkopuolelle tehtävät retket erityisinä luon-non harrastamisen ja kokemisen hetkinä.

Kyllä määhän lähennettään-mettään, Makkarakär-velle ja sinne – marjaan, sieneen ja makkaran-paistoon ihan ehtomasti. Kyllä se on ihan met-sä-metsä. No sitten tuo tietysti järvien rannoilla, kyllä keväällä. Käyn lintuja kuuntelemassa, että. [...] Kyllä mul on se, että äitienpäivänähän mä aina haluan lähtee päivällä paistamaan makka-raa ja sit mä haluan illalla viettää parituntisen ihan kuunnellen lintujen laulua yksistäni. Että se on mun äitienpäivälahja. [...] Ja tosiaan, jos ihan aktiivisesti lähtee niin sitten on sienet ja marjat ja nää. Niin sitten lähetään oikein tonne metsä-metsään. Se on enemmän sitten [...] sitten vähän hyödyntämistä. Ja enemmän sitten semmosta henkistä nauttimista ja lataamista. (Nainen n. 35 v.)

Kertoja tekee eron tavallisten metsien, jotka sijait-sevat lähiön sisällä, ja ”metsä-metsien” kesken sekä erilaisten metsän käyttömuotojen kesken: juhla-päivän retki on erityinen yksityisen kokemuksen ja kulkemisen hetki (vrt. Kusenbach 2003). Retken tarkoituksena voi olla marjastus, sienestys tai jokin muu arkinen toiminta perustelemassa luontoon lähtemistä. Pohjimmainen tarkoitus liittyy luonnon kohtaamisen mahdollisuuksien rakentamiseen itsel-le ja elämysten tavoittelemiseen. Esimerkiksi erilais-ten eläinten, kuten karhun ja hirven, kohtaamiseen liittyvä odotukset, toiveet ja pelot tulivat esille vah-voina luonnossa liikkumisen käytäntöjen ohjaajina.

Haastatteluissa kuvattiin myös tilanteita, joissa jollekin paikalle syntyi henkilökohtainen merkitys. Usein tätä kuvattiin löytämisenä:

Minä sen sitten vaan joskus löysin [Makkarakalam-men]. Läksin vaan polkua pitkin, että täällähän on tällainen kiva lampi. Ja sitten me yhden rouvan kanssa keksittiin yhtenä syksynä, että siel-lähän on ihan mahtavat ne suppilovahveroalueet siellä Makkarakalammen takana [...] ja siihen Makkarakalampeen me ihastuttiin oitis. Mutta nyt me mennään sinne jonkin kerran sitten valon kanssa ja sytytetään kynttilät ja vietetään iltaa siellä. Että se on semmonen. Se on ihan niin kuin sillä olisi oma henkensä ja... (Nainen n. 70 v.)

Kertoja ”löysi” lammen ja ihanat suppilovahvero-
maat, ihastui ja haluaa käydä paikassa yhä uudelleen ja uudelleen; mutta ei vain etsimässä sieniä, vaan kokemassa paikan tunnelmaa ystävän kanssa hämärässä.

Muissakin haastatteluissa tuli esille samantapaista suunnitelmallista luonnon kokemista. Etsittiin lampia hiihtäen Vuoreksen maastossa umpihan-
gessa, odotettiin hankikantoa, tehtiin kuutamolla nuotioretkiä ja lyhtykävelyitä pimeässä metsässä tai tarkkailtiin järvien jäätymistä. Nämä katkelmat toivat esille myös erilaisten luonnon syklisten rytmien merkityksen ja temporaalisuuden lähiöluonnon käytössä (vrt. Ingold 2000: 194–195; Lefebvre 2004).

Eräällä haastattelulla kävelimme Suolijärven rantaa. Retkiluistelua harrastava asukas alkoi kuvailla tunteikkaasti, kuinka hän tarkkailee syksyllä jäätymistä: käy vaimonsa kanssa päivittäin paikalla katsomassa jään kehittymistä ja samalla pelkää lumisadetta. Jos hyvin käy, vaiva palkitaan ihanalla elämyksellä.

*Ja sit, et kun täällä ollaan parhaillaan luistele-
massa, kun aurinko nousee tuolta justiin. Niin
siin on hienoimmat hetket. Peilinä sillon tuo pin-
ta tässä. (Mies n. 50 v)*

Luontoon liittyvien elämysten tavoittamisessa tuli esille myös luonnossa kävelyn mahdollisuus autenttisen elämystilanteen todentajana. Kävellessä tuli eteen spontaaneja kohtaamisia, merkitysten syntymistä juuri siinä hetkessä. Esimerkiksi erään jyrkän louhikon (kuva 2) kohdalla käytiin seuraava keskustelu.

M: Tässäkin on [...] kato.

*E. Sieltä tulee oikein kunnan puro tuolta Kanjo-
nin rinnettä Hervannasta tänne. Tommonen
louhikko.*

*M: Joo. Vaukki vau! Täytyy käydä joskus kiipei-
lemässä.*

(Mies n. 30 v.)

Kävelykumppaninani ollut nuori mies näki louhikkoisessa purossa mahdollisuuden koetella kiipeilytaitojaan. Samalla syntyi syy tulla takaisin tähän paikkaan myöhemmin ja ottaa se osaksi omaa Hervantaa. Olimme nimittäin eksyneet hänen tavallisten reittiensä ulkopuolelle, mutta toisaalta päämäärätön kulkeminen oli haastateltavan mukaan hyvin tavallista hänelle.

Kuva 2. Louhikko, joka sai asukkaan innostumaan kiipeilystä.
Figure 2. A steep rocky slope, which inspired one of the inter-
viewees for climbing.

Nautinnan ekologiat, osallisuus ja luonnon hallinta

Asukkaan näkökulmasta yksi lähiöelämää vahvasti määrittävä tekijä on luonnon ja muun ympäristön muutosten ennustamattomuus. Luonnon hallinta kuuluu kaupungille, jolla on mahdollisuus muuttaa erilaisten prosessien ja menettelyjen kautta niin alueiden käyttötarkoituksia kuin niiden käytettävyyttä eri tarkoituksiin hyvin voimakkaasti (Asikainen & Jokinen 2008). Lähiöasukas on koko ajan epävarma lähiluonnon tulevaisuudesta: kaadetaan metsä, rakennetaan taloja, tehdäänkö uusia liikennejärjestelyjä. Toisinaan tämä tapahtuu niin rutiininomaisten toimenpiteiden kautta, että edes asukkaille tiedottamista ei pidetä tarpeellisena.

Haastatteleman pariskunta kertoi esimerkiksi koskettavan tarinan kauniista, pienestä aarniometsämäisestä polusta. Polun ympärillä kasvoi kilpikaarnaisia vanhoja mäntyjä, jotka kertoivat kulki-
joille monenlaisia tarinoita. Tämä suosikkipolku toi myös mieleen heidän Inarissa vaeltamansa reitit. Se oli heidän suosikkinsa, kunnes kerran se oli harvennettu – ”raiskattu” – niin, että aarniometsän tunnelma särkyi. ”Siellä ei ole sitten tullu enää niin käytyäkään”, loppui tarina. Kokonaisuutena

syntyy vahva elämyksellinen tarina, jossa on mukana käytäntöjä, muistoja sekä metsässä kiemurteleva kapea polku. Myös menetykset ovat osa elämystä ja aiheutti selkeän käytäntöjen muutoksen.

Kokemukset ja elämykset ovat osa ekologioita, mutta niissä on mukana asukkaiden aktiivinen suhde luontoon luonnon materiaalisina ja sosiaalisina muokkaajina. Toiminnallaan asukkaat tuottavat sosiaalista (moraalista) ja materiaalista (polkuja, tulentelekoikkaita) järjestystä metsään samalla kun metsä, piha, puisto ja latu ovat tuottamassa sosiaalista järjestystä lähiohjelmaan. Luonto ja sen asustajat muuttavat siis toisiaan vastavuoroisesti (Haila 2004).

Nautinnan ekologisten kuvausten kokemusten ja toiminnan välisiä suhteita ja näin ollen asustamista aktiivisena, ympäristön, aistien ja käytäntöjen välisenä vuorovaikutuksena. Mitä tahansa toimintaa on helpompi toteuttaa sellaisessa paikassa, jossa se yleisesti hyväksytään, mutta itselle elämyksellisesti tärkeää luontokäytäntöä toteuttaa siitä huolimatta, että tietää käyttävänsä lähio-

luontoon epätavallisesti tai omaehtoisesti. Vahva aistimuksellinen tai kehollinen kokemus voi johtaa käytäntöihin, joilla tuota kokemusta toistetaan tai vältetään. Luonnon ja kaupungin rytmit muokkaavat omalla tavallaan näitä käytäntöjä (vrt. Lefebvre 2004). Kaikesta alkaa syntyä asukkaalle lähiohjelmaan toimintojen tilana (*taskscape*; Ingold 2000: 195).

Mielestäni lähiluontosuhteen tunnistaminen nautinnaksi, josta kuitenkin puuttuu todellisen yhteisömuutukseen kuuluva päätösvalta, auttaa tarkastelemaan myös asukkaiden luontoon liittyvän kokemuksellisen ja paikallisen tiedon marginaalisuutta päätöksenteossa. Epävarmuus ja vaikutusmahdollisuuksien puute johtavat helposti NIMBY-tyyppiseen suhtautumiseen erityisesti silloin, kun muutoksen alla olevaan paikkaan liittyy sekä vahva yhteisesti hyväksytty ekologia että yksilöiden vahvoja elämyksellisiä ekologioita. Hervannan historiassa Hervantajärven rantojen rakentaminen on erinomainen esimerkki tapauksesta, jossa asukkaat

**Hiljainen mielenosoitus
Hervannan luonnon puolesta**

Hyvät hervantalaiset, tulkaa osoittamaan mielipiteenne Hervannan kaikkien metsien tuhoamista vastaan!

Hiljainen luonnonrauhan mielenosoitus järjestetään sunnuntaina 20.3. kello 12.00 Hervantajärven uimarannan tien ja uuden Lempäälän tien risteyksessä. Hervantalaiset voivat hajaantua kokoontumishetken jälkeen metsien poluille ja laduille viettämään keväistä ulkoilupäivää.

Mielenosoitus on ohjelmaton ja hiljainen; sen tarkoitus on näyttää, että hervantalaiset käyttävät Hervantajärven metsäalueita kuntoiluun ja luonnona virkistymiseen.

Hervannan luonnon puolesta – kansalaisryhmä
(ryhmä pyrkii vaikuttamaan yleissuunnitelman saamiseksi Hervannan eteläpuolelle siten, että asutuksen keskelle jäisi luonnontilassa oleva metsäalue.)

Kuva 3. Ilmoitus hiljaisesta mielenosoituksesta Hervannan Sanomissa 13.3.1994.

Figure 3. An advertisement of a 'Silent demonstration' for Lake Hervantajärvi in the local newspaper *Hervannan Sanomat* 13th March 1994.

nousivat vahvasti vastustamaan yleisesti hyväksytyjä luonnon nautintakäytäntöjä muuttavia hankkeita (Karttunen 2010).

Yleinen hyväksyntä ja elämyksellinen sidos luovat pohjan aktiiviselle toiminnalle, mutta oma-toimisuus on varsinainen toiminnan moottori, kun asukkaat toimivat suhteessa päättäjiin jonkin tärkeän kohteen ollessa uhattuna. Hervantajärven tapauksessa omatoimisuutta oli esimerkiksi hiljaisen mielenosoituksen järjestäminen (kuva 3). Sen avulla tuotiin esille, kuinka suosittu virkistysalue Hervantajärven ranta oikeastaan on. Vastaavasti Keinupuiston remontin yhteydessä vanhemmat halusivat saada lasten rakastamat kiipeilykivet ja liukumäen säilymään puistossa remontin jälkeenkin. Arjen toiminnassa puistossa oli syntynyt tietoa siitä, että lapset tykkäävät keikkua kivillä ja rakastavat liukumäen kiekuraa. Tässäkin tilanteessa omatoimisuudella oli niin vahva tuki, että tavoite saavutettiin. Sen sijaan juoppojen metsikön kohdalla ei löytynyt ketään, jolla olisi riittävästi omatoimisuutta – halua ottaa kantaa suunniteltuun muutokseen ja uhmata kaupungin taholta tulevaa muutosta. Kenties ei ollut kykyä, mutta kenties tätä asiaa ei myöskään koettu yhteisesti tärkeäksi ennen kuin muutos tapahtui, eikä kellään ollut riittävän vahvaa tunnesidettä sen enempää juoppoihin kuin heidän metsäänsä.

Elämyksellisyys, yhteinen hyväksyntä ja oma-toimisuus nivoutuvat yhteen, kun asukkaat aktivoituvat vaikuttamaan heille tärkeisiin asioihin. Ne rakentavat osallistumiseen ja vaikuttamiseen tarvittavan tiedon, ymmärryksen ja taidon ja muodostavat siis pohjan elinympäristöön vaikuttamiselle.

Päätelmät

Kaupunkiluonnon ja asumisen välisen suhteen tarkastelu kävelyhaastatteluiden, asustamisen ja nautinnan kautta tuo esille uusia ulottuvuuksia luonnosta osana lähiöelämän arkea. Työni kautta tulee ensinnäkin esille, että asustamisen kautta syntyväällä käytännöllisellä ja kokemuksellisella tiedolla on suhde suunnitteluun ja päätöksentekoon silloinkin, kun tätä tietoa ei aktiivisesti kommunikoida päätöksentekijöiden tai alueita hoitavien tahojen tietoon. Tästä syystä pidän arkista tiedonmuodostusta ja sen tapoja hyvin tärkeänä perustana myöhemmille päätöksentekoprosesseille.

Toiseksi arkisiin asustamisen prosesseihin liittyy osallisuutta asukkaiden ottaessa arkisilla käytännöillään kantaa suunnitteluun ja toistensa käytäntöihin. Asukkaiden toiminnan osallistuva

havainnointi ja kävelyhaastattelun tyyppinen havainnoiva osallistuminen auttaisi suunnittelijoita ja päätöksentekijöitä ymmärtämään paremmin lähiöluonnon merkitystä sosiaalisessa elämässä ja edesauttaisi sosiaalisen elämän tukeutumista lähiöluonnon rakenteisiin. Tällöin olisi mahdollista löytää myös niitä paikkoja ja rakenteita, joiden muuttaminen todennäköisesti aiheuttaa vastarintaa; sosiaalisesti tai ekologisesti herkkiä paikkoja kuten Virpi Karjalainen ja Juhan Tirkkonen (2004) asian ilmaisevat.

Nautinnan ekologioiden tarkempi tarkastelu nostaa esiin myös mahdollisuuksia löytää uusia tapoja asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen. Asukkaiden omaehtoisten toimintamahdollisuuksien laajentaminen osana kaupunkiluonnon suunnittelussa hyväksytyjä luonnon käyttömuotoja lisäisi tärkeällä tavalla konkreettisia mahdollisuuksia vaikuttaa luontoon ja osallistua sen muotoutumiseen. Esimerkiksi kaupunkiviljelyn hyväksyminen ja mahdollistaminen tukisi tätä tavoitetta. Toinen selvästi esille tuleva tuettava omaehtoisen toiminnan muoto on asukasyhdistysten talkootoiminnan monipuolistaminen esimerkiksi sopimalla selkeistä alueista ja tehtävistä, jotka ovat tietyn yhdistyksen vastuulla. Tällöin Suomessakin voitaisiin puhua todellisista urbaaneista yhteismaista (*urban commons*), kun yhteismaan hoito olisi vastuutettu, eikä se nojautuisi pelkkään jokamiehenoikeustraditioon (Colding 2011). Tämä kaikki vaatisi kuitenkin myös melkoista muutosta kaupungin viheralueiden hallinnointikäytäntöihin (Asikainen & Jokinen 2008).

Uudenlaisten aktiivisten hoitokäytäntöjen laajempi tarjoaminen toisi asukkaiden käytännöllisen osallisuuden kaupunkiluonnon muovaajina näkyväksi. Samalla se pakottaisi kaupunkiluonnon suunnittelijat ottamaan asukkaiden kokemuksellisen lähiympäristöä muovaavan ja luovan tiedon ja ymmärryksen vakavasti myös kaupunkisuunnittelussa, erityisesti vanhojen asuinalueiden eheyttämishankkeissa.

Kiitokset

Kiitän Ari Jokista ja Kirsi Mäkistä antoisasta yhteistyöstä kävelyhaastattelujen kehittämisessä, Yrjö Hailaa, Anna-Kaisa Kuusisto-Arposta ja Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan Umbrella-seminaaria kannustuksesta ja erinomaisista kommentteista sekä kahta tuntematonta arvioijaa hyvistä kehittämis ehdotuksista. Tutkimusta rahoittivat Maj ja Tor Nesslingin säätiö ja Suomen Akatemia (projekti 122 306).

Alaviitteet

1. Haastateltava viittaa Hervanta-seuran järjestämiin yleisöretkiin, jollaiselle itsekin osallistuin elokuussa 2006 aloittaessani aineiston keräämistä.
2. Keskustelimme asiasta, kun seurasin viher-suunnittelijaa työssään Hervannassa kesällä 2008 ja 2010.
3. Nämä havainnot olen tehnyt muilla kuin haastattelukävelyillä, mutta osana tutkimustani ja Hervantaan tutustumista.
4. Haastattelu viher-suunnittelijan kanssa, kun seurasin hänen työtään Hervannassa kesällä 2010.

Lähteet

- Asikainen, Eveliina & Jokinen, Ari (2008). Kaupunkiluonnon hallinnan utopia. *Alue ja ympäristö* 37:2, 49–62.
- Asikainen, Eveliina & Mäkinen, Kirsi (2008). Kävelen lähiössä. Teoksessa Lammi, Minna & Timonen, Päivi (toim.) *Koti – tehtävistä uusiin ihanteisiin*. Kuluttajatutkimuskeskus, Helsinki, 66–76.
- Björn, Ismo (1999). Kaikki irti metsästä. Metsien käyttö ja muutos taigan reunalla itäisimmässä Suomessa eräaloudesta vuoteen 2000. *Bibliotheca Historica* 49. Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Bäcklund, Pia (2007). *Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- de Certeau, Michel (1988). *The practice of everyday life*. University of California Press, Berkeley.
- Colding, Johan (2011, tulossa). Creating incentives for increased public engagement in ecosystem management through urban commons. Teoksessa Boyd, Emily & Folke, Carl (toim.) *Adapting institutions, governance and complexity. Insights for social-ecological resilience*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Faehnle, Maija (2009). Asukkaiden kokemuksen tieto luontoalueita koskevassa suunnittelussa. Teoksessa Faehnle, Maija, Bäcklund, Pia & Laine, Markus (toim.) *Kaupunkiluontoa kaikille*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki, 83–97.
- Haila, Yrjö (2004). *Retkeilyn rikkkaus – luonto ympäristöhuolen aikakaudella*. Taide, Helsinki.
- Head, Leslie & Muir, Pat (2006). Suburban life and the boundaries of nature: resilience and rupture in Australian backyard gardens. *Transactions of the Institute of British Geographers NS* 31:4, 505–524.
- Hinchliffe, Steve (2007). *Geographies of nature*. Sage, London.
- Hinchliffe, Steve & Whatmore, Sarah (2006). Living cities: towards a politics of conviviality. *Science as Culture* 15:2, 123–138.
- Hirvensalo, Virpi (2006). Modernin kaupungin luonto muutoksessa – kahdeksan esimerkkiä suomalaisesta asuinalue-suunnittelusta. *Turun yliopiston julkaisuja C* 245, Turku.
- Häikiö, Liisa & Niemenmaa, Vivi (2007). Valinnan paikat. Teoksessa Laine, Markus, Jokinen, Pekka & Bamberg, Jarkko (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Gaudeamus, Helsinki, 41–56.
- Ingold, Tim (2000). *The perception of the environment. Essays in livelihood, dwelling and skill*. Routledge, London.
- Jokinen, Ari (2002a). Metsänomistaja metsänsä hoitajana: rutiinit, ”tarjokkeet” ja vastavuoroisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 67:2, 134–147.
- Jokinen, Ari (2002b). Free-time habitation and layers of ecological history at a southern Finnish lake. *Landscape and Urban Planning* 61:2-4, 99–112.
- Jokinen, Ari, Asikainen, Eveliina & Mäkinen, Kirsi (2010). Kävelyhaastattelu tapaustutkimuksen menetelmänä. *Sociologia* 47:4, 255–269.
- Karjalainen, Pauli Tapani (2008). Paikka, aika ja elämäk kuva. Teoksessa Haapala, Arto & Kaukio, Virpi (toim.) *Ympäristö täynnä tarinoita. Kirjoituksia ympäristön kuvien ja kertomusten kysymyksistä*. UNIpress, Kuopio, 13–33.
- Karjalainen, Virpi & Tirkkonen, Juhani (2004). Hervanta viisiot: ekologinen ja sosiaalinen konfliktiterkkyys. Teoksessa Ylä-Anttila, Kimmo (toim.) *Teknopolis-Hervanta – kestävä Hervanta*. Tampereen yliopisto ja Tampereen teknillinen yliopisto, Tampere, 35–52.
- Karttunen, Susanna (2010). *Hervantajärven maankäytön konflikti: paikallinen näkökulma määrittelykamppailuun*. Aluetieteen pro Gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Kusenbach, Margaretha (2003). Street phenomenology: the go-along as ethnographic research tool. *Ethnography* 4:3, 455–485.
- Lefebvre, Henri (2004). *Rhythmanalysis: space, time and everyday life*. Continuum, London.
- Leino, Helena (2006). Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun dynamiikka. *Acta Universitatis Tampereensis* 1134, Tampere.
- Mäkinen, Kirsi & Asikainen, Eveliina (2011, tulossa). Jalat muistavat ja askeleet kertovat – kehollinen muistaminen kaupunkiluonnossa. Teoksessa Olsson, Pia & Lento, Katriina (toim.) *Muistojen kaupunki*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Närhi, Mikko (2005, toim.) *Hervannallinen maailma*. Hervannan tiedotusyhdistys, Tampere.
- Ranta, Pertti (2008). Muutosagentit kaupunkimetsässä. Teoksessa Ranta, Pertti, Rahkonen, Pekka & Martikainen, Heidi (toim.) *Tampereen kaupunkiekologia: opas kaupunkiluontoon*. Tampere-seura, Tampere, 68–75.
- Pikkupeura, Arja (2003, toim.). *Yhdessä monta. Henkilökuvia Hervannasta*. HerPro, Tampere.
- Roivainen, Irene (2001). ”Metsäseen kalliomaastoon 10 000 asukkaan kaupunki”. Luonto helsinkiläisten lähiökuvauksissa. Teoksessa Laakkonen, Simo, Laurila, Sari, Kansanen, Pekka & Schulman, Harry (toim.) *Näkökulmia Helsingin ympäristöhistoriaan*. Helsingin kaupungin tietokeskus & Edita, Helsinki, 138–151.
- Saarikangas, Kirsi (2002). Merkityksellinen tila: lähiöasuminen arkkitehtuurin, asukkaiden, menneen ja nykyisen kohtaamisena. Teoksessa Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne (toim.) *Eletty ja muistettu tila*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 48–75.
- Saarikangas, Kirsi (2002). Asuinpaikoista kotiseuduiksi: pääkaupunkiseudun kerrotut ja eletty lähiötilat 1950-luvulta 1970-luvulle. Teoksessa Knuutila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) *Menneisyys on toista maata*. Kalevalaseuran vuosikirja 86, 101–126.
- Taavitsainen, Jussi-Pekka (1994). Kaskeaminen ja metsästy-

- erämailla. Teoksessa Laaksonen, Pekka & Mettomäki, Sirkka-Liisa (toim.) *Metsä ja metsänviljää*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 187–207.
- Tyrväinen, Liisa & Mäkinen, Kirsi (2004). *Mapping social values and meanings of green areas in Helsinki, Finland*. University of Helsinki, Department of Forest Ecology, Helsinki.
- Virtanen, Anne (2000). Tilasta paikkaan, estetiikasta ekologiaan. Maantieteellisiä tulkintoja eletystä kaupungista. *Turun yliopiston julkaisuja C 155*, Turku.
- Ylönen, Ari (1997). *Hervanta: arkkitehtien ajatuksista asukkaiden kotilähiöksi*. City Offset, Tampere.